

DJEČJI ISPADI BIJESA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Guteša, Nina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:870360>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

Sveučilište u Splitu

Filozofski fakultet

Završni rad

DJEČJI ISPADI BIJESA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Nina Guteša

Split, 2024.

Sveučilište u Splitu

Filozofski fakultet

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

DJEČJI ISPADI BIJESA U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Studentica: Nina Guteša

Mentorica: doc.dr.sc.Katija Kalebić Jakupčević

Komentor: dr. sc. Bruno Barać

Split, rujan 2024.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. EMOCIONALNI RAZVOJ	2
1.1. Razumijevanje i regulacija emocija	3
2. AGRESIVNOST I BIOLOŠKE ODREDNICE	6
2.1. Ispadi bijesa u predškolskoj ustanovi.....	7
2.2. Poremećaji u ponašanju.....	9
3. ULOGE ODGAJATELJA I RODITELJA U PREVENCIJI ISPADA BIJESA	13
3.1. Roditeljski stilovi	17
ZAKLJUČAK	19
LITERATURA	20
SAŽETAK.....	22
SUMMARY	23

UVOD

Ispadi bijesa ili tantrumi karakteristični su za djecu predškolske dobi i s njima se susreću skoro svi odgajatelji barem jednom tijekom svoga rada u predškolskoj ustanovi. Na njih utječu mnoge stavke među kojima se ponajviše ističu emocionalni razvoj, kontrola i razumijevanje emocija, temperament, utjecaj okoline i rad na samom rješavanju ispada i prevenciji istih.

Tema je ovog rada *Dječji ispadi bijesa u predškolskoj ustanovi*. Naime, izražavanje emocija neizostavni je dio dječjeg rasta i razvoja, a ono varira u manifestaciji od djeteta do djeteta. Emocionalni razvoj pojedinca dug je proces te djeca na različite načine razumijevaju emocije i reguliraju na njih. Reagiranje u određenim situacijama znatno ovisi i o spolu djeteta. Nemogućnost kontroliranja emocija utječe kako na život djeteta tako i na život onih u njegovoj okolini. Osim roditelja, odgajatelji imaju veliku ulogu u poticanju rasta i razvoja djeteta. Oni se u radu susreću s mnogim neadekvatnim ponašanjima, a posebna pažnja se daje ADHD-u, jednom od specifičnih poremećaja koji može utjecati na obavljanje svakodnevnih aktivnosti, školski uspjeh, održavanje odnosa i na izvršavanje radnih obveza. Stoga, odrasle osobe u životu djeteta imaju veliku ulogu te je važna njihova međusobna suradnja. U radu su opisane uloge odgajatelja i roditelja te roditeljski stilovi koji imaju znatan utjecaj na to u kojoj mjeri će dijete imati ispade i kako će se s njima nositi. Navedene su i strategije koje se mogu primijeniti u svrhu sprječavanja ispada bijesa.

Cilj je rada, na temelju relevantnih izvora i literature, služeći se deskriptivnom metodom, ukazati na normalnost pojave tantruma kod djece te dati uvid u važnost rada na cjelovitom razvoju djeteta.

1. EMOCIONALNI RAZVOJ

„Emocije su prvi jezik svih nas“ (Oatley i Jenkins, 2003; str. 162). One su jedan od ključnih faktora koji utječu na ukupno funkcioniranje osobe (Star i sur., 2004). Prva emocija koju pojedinac iskaže jest plač prilikom samoga rođenja (Star i sur., 2004). Berk (2008) ističe da emocionalni razvoj obuhvaća različite faze, uključujući razvoj empatije, izražavanje emocija, svijest o sebi, privrženost, samoregulaciju i razumijevanje drugih. Govoreći o dječjem emocionalnom razvoju, Brajša-Žganec (2003) navodi da se prema nekim autorima faze emocionalnog razvoja mogu razvrstati u tri skupine. To su usvajanje emocija, diferenciranje i transformacija emocija (Haviland-Jones i sur., 1997; LaFreniere, 2000; Oatley i Jenkins, 2000; prema Brajša-Žganec, 2003). Berk (2008) dječje emocije opisuje kao jednostavne i spontane te kratkotrajne i snažne.

Brajša-Žganec (2003) nadalje opisuje faze razvoja. Faza usvajanja emocija se zbiva već u ranom djetinjstvu, a odnosi se na izražavanje emocija i percepciju emocionalnih stanja. Ističe se da se temelji na refleksnim reakcijama koje su plod karaktera i temperamenta pojedinca. Glavni okidač za izražavanje emocija je okolina te se na temelju tog poticaja događa emocionalna reakcija kod djece, a kasnije se kroz okolinu uče i prepoznati i kontrolirati emocije. Nekoliko emocija se može prepoznati vrlo rano u djetinjstvu pa se one zato i nazivaju osnovne ili primarne emocije (sreća, strah, tuga, ljutnja i iznenađenje) te imaju univerzalnu facijalnu ekspresiju koja se može prepoznati u svim kulturama. Berk (2008) opisuje na koje načine djeca izražavaju osnove emocije pa tako za sreću navodi da je univerzalni znak osmjeh koji se pojavljuje već kod novorođenčadi, ali je on tada samo refleks. Krajem prvog mjeseca života dijete se smije zanimljivim slikama iz okoline, a s četiri mjeseca osmjeh prati i zvuk. Strah, tuga i ljutnja su neugodne emocije koje su uglavnom potaknute odvajanjem od roditelja i suočavanjem s novim, nepoznatim situacijama poput posjeta liječniku ili odsustva roditelja na neko vrijeme.

Fazu diferenciranja, Brajša-Žganec (2003) povezuje s kreiranjem obiteljskih obrazaca ponašanja. Navodi da su za odvijanje ove faze potrebne strategije koje omogućavaju prekrivanje određenih emocija ili pak njihovo minimiziranje. Autorica u ovu fazu svrstava i nadogradnju primarnih emocija. Objašnjava da u drugoj godini života djeca postaju sve svjesnija svojih emocija te postepeno uče i usvajaju složenije emocionalne procese koji prethode složenijim emocijama poput empatije ili srama. Osim što se u tom razdoblju dijete

razvija fizički i motorički, ono također gradi odnose s drugima na temelju razmjenjivanja emocija (Starc i sur., 2004).

Treća faza je najkompleksnija i još neistražena u cijelosti (Brajša-Žganec 2003). Autorica navodi da je to faza u kojoj dolazi do miješanja emocija i transformacije istih te se, također, povezuju emocionalno iskustvo i verbalizacija doživljenih emocija. Ova faza obuhvaća dva procesa. Prvi je orijentiran na ciklus transformacije razmišljanja, učenja ili reakcije prilikom proživljavanja nekog emocionalnog stanja, a drugi na to kako se emocionalni proces prilagođava sukladno stečenim znanjem i iskustvom. Prilikom transformacije, emocija može ostati jednostavna, ali se isto tako može pomiješati s drugom i kreirati cijeli koncept ponašanja i mišljenja. Pokazatelji dobrog emocionalnog stanja djeteta uključuju sposobnost upravljanja raznim emocionalnim iskustvima i odgovarajuće reagiranje na njih (Oatley i Jenkins, 2003). Djeca koja uspješno kontroliraju svoje emocije smatraju se emocionalno kompetentnima. Emocionalna kompetencija podrazumijeva sposobnost skrivanja emocija kao i izražavanje ponašanja koja odražavaju njihova emocionalna stanja.

1.1. Razumijevanje i regulacija emocija

Eriksonova teorija pretpostavlja da djeca zbog učestalog kritiziranja od strane roditelja osjećaju prekomjernu krivnju. Predškolske su godine važne jer se smatra da djeca u tom periodu razvijaju pozitivnu sliku o sebi, učinkovitu regulaciju emocija, temeljne moralne i etičke vrijednosti te socijalne vještine (Berk, 2008). Djeca koja razviju bolji pojam o sebi češće doživljavaju emocije povezane sa samosvijesti, što uključuje osjećaje koji mogu povrijediti ili uzdići vlastiti ego. Do treće godine života, emocije povezane sa svjesnošću o sebi vezane su uz procjenu vlastite vrijednosti, odnosno samovrednovanjem (Oatley i Jenkins, 2003). Poteškoće u razumijevanju emocija nastaju kada djetetu nije jasno kako se osoba osjeća u određenoj situaciji. Djeca u dobi od četiri i pet godina oslanjaju se na izraze lica, dok predškolci prate verbalne i neverbalne znakove. Djeca koja su sigurnije vezana za svoje majke uspješnija su u emocionalnom razumijevanju, jer ih majke uključuju u razgovore o emocijama. To omogućuje predškolcima preciznije procjenjivanje emocija drugih osoba (Oatley i Jenkins, 2003).

„Regulacija emocija uključuje prikrivene, kao i jasno izražene, strategije promjena u intenzitetu i trajanju emocionalnog iskustva i izražavanja emocija“ (Brajša-Žganec, 2003; str. 20). Govoreći o regulaciji emocija kod djece važno je pridati pažnju i osobnim karakteristikama poput temperamenta, spola i razvojnog statusa (Macuka, 2012). Gross i John (2003; prema Macuka, 2012) dijele isto mišljenje o utjecaju temperamenta te ističu da su procesi regulacije emocija oblikovani temperamentom i da je razumijevanje dječjeg temperamenta ključno za shvaćanje naslijeđenih predispozicija za samoregulaciju emocija. Macuka (2012) među stabilnim karakteristikama temperamenta koje mogu biti ključni faktori regulacije emocija, posebno apostrofira samokontrolu jer ona omogućava pojedincu da potisne motivacijske i ponašajne obrasce ponašanja izazvane emocijama u svrhu zadovoljavanja cilja. Neka od istraživanja pokazuju da se razine regulacije emocija i socijalizacija različito ostvaruju ovisno o spolu djeteta; kod djevojčica se više potiče regulacija usmjerena na odnose, dok se kod dječaka više podupiru aktivne i instrumentalne strategije regulacije. U ranom djetinjstvu odgajatelji često interveniraju u reguliranju emocija djeteta na način da miluju dijete, prilagođavaju facijalne ekspresije situaciji, mijenjaju okolinu ili zadovoljavaju potrebu djeteta. Kako djeca s vremenom razvijaju bolje kognitivne i emocionalne vještine, postaju samostalnija u prepoznavanju vlastitih emocija te reguliranju istih. Od treće do pete godine života, djeca pokazuju smanjenje fizičke agresivnosti, što se može pripisati moralnom razvoju koji doprinosi njihovim vještinama samoregulacije (Matejaš, 2019). Važan oblik razvoja u kontekstu socio-emocionalnog razvoja je razvoj privrženosti koji podrazumijeva čvrstu emocionalnu vezu između djeteta i skrbnika, najčešće majke (Starc i sur., 2004). Djetetova potreba za fizičkim i oralnim kontaktom s odraslima ima fiziološku osnovu i povezana je s razvojem živčanih struktura u mozgu. Ako dijete odrasta bez privrženosti, u zanemarujućem ili zlostavljajućem okruženju, pokazivat će neobično ponašanje i agresivnost, razviti socijalno neprihvatljive obrasce ponašanja, nesposobnost doživljavanja ljubavi i negativnu emocionalnost (Oatley i Jenkins, 2003). Ako dijete razvije sigurnu privrženost, imat će bolje povjerenje u okolinu pa će mu tako i boravak u predškolskoj ustanovi, bez nazočnosti majke, biti ugodan (Starc i sur., 2004).

Usvajanje sposobnosti prepoznavanja, tumačenja značenja emocija i njihove korelacije te korištenje i reguliranje emocija vodi ka razvijanju emocionalne inteligencije (Takšić i sur., 2006) koja, kako Goleman (2004; prema Takšić i sur., 2006) objašnjava, upravlja svim vanjskim reakcijama na određene situacije, a također utječe i na poboljšanje kognitivnih sposobnosti. Emocionalna inteligencija se razvija s rastom i razvojem pa se tako, na razini djeteta, može

sagledati kroz uspješnost regulacije emocija (Takšić i sur., 2006). Upravo zbog toga što se emocionalna inteligencija (EQ) sastoji od sposobnosti prepoznavanja vlastitih i tuđih emocija, nije ju moguće izmjeriti testovima kao što se to radi za IQ (Shapiro, 1997). Goleman (2007; prema Takšić i sur., 2006) povezuje djetetovu sposobnost regulacije emocija s reakcijama odgajatelja. Smatra da emocionalna uzrujanost odgajatelja može utjecati na emocionalno stanje djeteta i na njihov odnos te će se to odraziti kroz djetetovu agresivnost. Također, postavlja tezu da djeca koja imaju višu emocionalnu inteligenciju pokazuju manje devijantnih obrazaca ponašanja.

2. AGRESIVNOST I BIOLOŠKE ODREDNICE

Agresivnost se definira kao trajna osobina osobe, koja usmjerava ponašanje u različitim društvenim situacijama. Očituje se kroz fizičke ili verbalne ispade i napade na sve što ometa zadovoljenje potreba, slobodu djelovanja i postizanje ciljeva pojedinca (Vasta, 2005). Verbalna agresija se očituje kroz tužakanje, vikanje, vrijeđanje, a fizička kroz udaranje, guranje, čupanje (Milanović i sur., 2014). Autori Berkowitz (1988; prema Brajša-Žganec, 2003) i Žužul (1989; prema Brajša-Žganec, 2003) slažu se da pojedinac tada ima za cilj povrijediti ili nanijeti štetu drugoj osobi. Bandura (1983; prema Brajša-Žganec, 2003) pak nalaže da se agresivno ponašanje odnosi na osobnu povredu i fizičko uništavanje. Andabak (2023) u svom radu ističe da agresivnost može biti odraz ljutnje, straha ili bijesa u situacijama koje su za pojedinca nelagodne ili pak frustrirajuće pa agresivno ponašanje vide kao jedan od izlaza iz tih situacija. S obzirom na to da se agresivnost pojavljuje već u ranom djetinjstvu, neke od reakcija djeteta već prije prve godine života se mogu shvatiti kao agresivno ponašanje (Brajša-Žganec, 2003). Razlika u manifestaciji agresivnosti je ta što je prije godine dana ona instrumentalna, nakon dobi od 20 mjeseci zlonamjerna, a s četiri godine opet instrumentalna jer se ponajviše odnosi na akcije poput otimanja igračaka (Brajša-Žganec, 2003).

Svako dijete je individua za sebe i različito proživljava sve emocije pa tako i agresivnost koja se javlja u različitim oblicima i intenzitetu ovisno o spolu i dobi djeteta (Vasta i sur., 2005). Otvorena agresivnost odnosi se na izravne sukobe povezane s fizičkim nasiljem. Djeca koja pokazuju otvoreno antisocijalno ponašanje sklonija su reagirati na neprijateljske situacije iritabilnije, negativnije i osjetljivije u usporedbi s djecom koja ispoljavaju prikrivene oblike agresije. Iako dječaci češće sudjeluju u fizičkim sukobima, djevojčice u osnovnoj školi također mogu pokazivati ovakvo ponašanje. S dobi, učestalost fizičkih sukoba opada, a tijekom kasne adolescencije, razina agresivnosti među dječacima i djevojčicama postaje približno jednaka (Essau i Conrad, 2004; prema Matejaš, 2015). Dominantan oblik agresivnosti kod djevojčica u ranoj i predškolskoj dobi je fizička, a s vremenom sve očiglednija postaje verbalna uglavnom usmjerena na druge djevojčice (Cairns i sur., 1989; prema Vasta i sur., 2005). S tim izjavama se slaže i Brajša-Žganec (2003), koja nadodaje i da su razlike u izražavanju agresivnosti vidljive već u drugoj godini života.

Neizostavno je povući paralelu između agresivnosti i temperamenta, koji je važan dio ličnosti pojedinca (Vasta i sur., 2005) te je stabilan tijekom cijelog djetinjstva (Thomas i Chess,

1986; prema Vasta i sur., 2005). Cumming i sur. (1986) ne negiraju i utjecaj okolinskih čimbenika te genetskih predispozicija koje imaju znatan utjecaj na razvoj osobina ličnosti kao i manifestaciju nepoželjnih ponašanja, a s tom izjavom se slažu i Starc i sur. (2004) koji nalažu da djetetove emocionalne reakcije ovise o njegovoj biološkoj građi. Oatley i Jenkins (2003) pak naglašavaju da je sve zastupljenije mišljenje da je temperament u najvećoj mjeri određen rođenjem, ali da ga je moguće mijenjati. Temperament predstavlja ponašajni stil osobe, drugim riječima kako osoba nešto radi te kako reagira u nekoj situaciji (Berk, 2015). Na osnovi temperamenta je moguće, već u ranoj dobi, predvidjeti agresivna ponašanja u određenim situacijama (Vasta i sur., 2005). Oatley i Jenkins (2003) opisujući temperament kao spontan i nesvjestan ukazuju na to da je on dio ličnosti koji nije pod utjecajem slobodne volje. Rad s djecom čiji se temperament karakterizira kao teški, predstavlja veći izazov zato što ih je teže kontrolirati i umiriti te je teže započeti i održati interakciju (Čuturić, 1995; prema Matejaš, 2015).

2.1. Ispadi bijesa u predškolskoj ustanovi

Matejaš (2015) navodi kako se odgajatelji s konfliktima, uglavnom fizičkim, ponajviše susreću u dječjim jaslicama. Konflikti se svode na guranje, griženje, čupanje, povlačenje za odjeću, natezanje oko igračke, krađu hrane ili igranje s tuđom hranom. Bebe pak znaju često plakati, ali to se ne može definirati kao izljev bijesa jer je nekontroliran (Macknochie, 2006). Autorica Macknochie dalje navodi da je za starije bebe, već jasličare, karakterističnije plakanje uz udaranje i vrištanje. Haug-Schnabel (2009; prema Matejaš, 2015) navodi brojne motive zbog kojih djeca u toj dobi dolaze u konflikte, a to su uglavnom situacije u kojima se žele izboriti za sebe i svoje trenutne želje (npr. žele vratiti ukradenu igračku i nastaviti aktivnost), krađu tuđu igračku u cilju zadovoljavanja znatiželje ili pak žele sačuvati svoj posjed. Često tijekom ispada bijesa dijete zna nasrnuti na odraslu osobu koja je tu uz njega ili bježi, a to radi kako bi testiralo granice i uvjerilo se da ga osoba neće ostaviti.

Haug-Schnabel (2009; prema Matejaš, 2015) ističe glavne okidače ispada kod djece. Kod djece u dobi od osam mjeseci glavnu ulogu ima objekt koji je u centru njihova interesa te bilo kakav prekid aktivnosti ili oduzimanje tog objekta rezultira konfliktom ili ispadom bijesa.

Nakon dobi od 14 mjeseci zbog želje za momentalnim zadovoljavanjem potreba djeca reagiraju burno misleći da će tako prije doći do cilja. Motivi za konflikte i ispade se povećavaju sa staranjem pa tako djeca od dvije godine imaju tendenciju strogo braniti svoj posjed, a kasnije agresivna ponašanja imaju za cilj privlačenje pažnje.

Mackonochie (2006) ističe normalnost pojave agresivnosti među djecom. Navodi da je posve „normalno da se dijete mlađe od dvije godine baca, udara ili gura kada izgubi kontrolu nad situacijom – ono tako reagira jer je to jedini način koji poznaje za rješavanje situacije koja mu je teška“ (Mackonochie, 2006; 28). Mackonochie (2006) smatra da se djeci treba dopustiti da sami riješe nastali konflikt sve dok ne dođe do fizičke agresivnosti. Tada odrasla osoba treba intervenirati. Kada se situacija smiri, nužno je porazgovarati s djetetom i otkriti problem, uzrok, imenovati emociju te mu dati do znanja da njegovo ponašanje nije bilo prihvatljivo.

Haug-Schnabel (1997) se slaže s prethodno navedenim te ističe da su ispadi bijesa neizostavni dio svake vrtićke skupine. S tom izjavom se slažu Vasta, Haith i Miller (2005; str. 547) pozivajući se na Barona i Richardsona koji su već 1994. godine agresivnost karakterizirali kao „važan dio dječjeg razvoja, neovisno o tome je li riječ o uništavanju kule od kocaka u predškolaca, zadirkivanju i ismijavanju u desetogodišnjaka ili o tučama između tinejdžerskih bandi.“ Koliko god ozbiljno zvučale ove odlike agresivnog ponašanja, sve se one odvijaju među djecom na njihov način (čupanjem, povlačenjem za kosu, guranjem, udaranjem, griženjem, zadirkivanjem, svađom, provokacijom, vikanjem i čupanjem igračaka iz ruke), a sve se to odvija u cilju prevencije napada na sebe ili borbe za nešto (Haug-Schnabel, 1997). U vrtićkoj skupini ima mnogo djece, svako sa svojim željama, navikama i potrebama. Svako dijete je jedinstveno i zahtijeva posebnu pažnju. Vrtić je odgojno-obrazovna ustanova gdje se poštuju pravila koja vrijede jednako za svu djecu (Haug-Schnabel, 1997). Svi su u vrtiću ravnopravni, no jasno je da će dijete izraziti nezadovoljstvo ako nešto ne dobije odmah, a najčešće djeca izražavaju svoje nezadovoljstvo agresivnim ponašanjem (Matejaš, 2015).

Problematična ponašanja kod djece predstavljaju veliki izazov kako roditeljima tako i odgajateljima te znatno otežavaju rad tijekom odgojno-obrazovnog procesa (Sindik i Sindik, 2013). Salkičević i Tadinac (2017) kao izazove odgoja navode poremećaje u ponašanju, raspoloženja, ličnosti i anksiozne poremećaje, a Oatley i Jenkins (2003) specifičnije dijele poremećaje na internalizirane i eksternalizirane te naglašavaju da su dva glavna eksternalizirana poremećaja u djetinjstvu – poremećaj s prkošenjem i suprotstavljanjem i poremećaj ophođenja. Novković i Kocijan-Hecigonja (2022) dodatno navode i deficit pažnje / hiperaktivni poremećaj. U radu s djecom s problemima u ponašanju važno je za odgajatelja da je stručan u svom poslu

i da zna prepoznati takva ponašanja, pa u skladu s tim djelovati najbolje za dobrobit djeteta (Sindik i Sindik, 2013). U suprotnom, ako odgajatelj ne širi svoja znanja u određenim područjima, neznanje će ga kočiti da donosi odluke u važnim trenucima gdje se teorija susreće s praksom (Milanović i sur., 2014). U vrtiću, dijete uči od druge djece promatranjem i oponašanjem (Sindik i Sindik, 2013). Razigranost i radoznalost djece u predškolskoj dobi rezultiraju različitim ponašanjima i fazama u kojima dijete istražuje sebe i svijet oko sebe pa tako ponekad model koji dijete oponaša može biti i negativan – neprihvatljivo ponašanje drugog djeteta (Sindik i Sindik, 2013). Mikuljan (2015) ističe kako u vrtiću dijete stječe iskustva s vršnjacima i sigurno će se suočiti s agresivnošću, a može ju uočiti usmjerenu prema drugima ili pak prema sebi. Promatrajući druge i kroz vlastita iskustva, dijete uči u kojim situacijama je poželjno reagirati agresivno kako bi postiglo željeni cilj.

Mackonochie (2006) se osvrće na različite tipove devijantnih ponašanja poput hiperaktivnosti, plakanja bez razloga, griženja, odbijanja hrane, kupanja, odbijanja sjedanja u sjedalicu ili spavanja. Poremećaji u ponašanju koji su samo privremeni, mogu također imati značajan utjecaj na sam razvoj djeteta jer bilo koja vrsta poremećaja može omesti prirodni proces njegovog rasta, razvoja i učenja (Miščenić i sur., 2003). Samim time, poremećaji u ponašanju mogu djetetu otežati savladavanje ključnih razvojnih zadataka poput razvoja samopoštovanja, uspostavljanja socijalnih odnosa i prijateljstava s vršnjacima, te rješavanja interpersonalnih problema (Matejaš, 2015). Haug-Schnabel (1997) naglašava da je svako dijete različito i zahtijeva individualan pristup.

Oatley i Jenkins (2003) ističu da se poremećaj s prkošenjem i suprotstavljanjem te poremećaj ponašanja izražavaju ljutnjom, agresijom i prezirom, a Matejaš (2015) nalaže da ADHD, često spomenuti poremećaj današnjice, ponajviše rezultira ispadima bijesa.

2.2. Poremećaji u ponašanju

ADHD (poremećaj hiperaktivnosti i deficita pažnje), poremećaj s prkošenjem i suprotstavljanjem (Oppositional Defiant Disorder, ODD) i poremećaj ponašanja (Conduct Disorder, CD) spadaju u grupu poremećaja ponašanja i emocionalnog razvoja (Oatley i Jenkins, 2003). Poremećaj s prkošenjem i suprotstavljanjem je poremećaj ponašanja koji se najčešće

javlja kod predškolske djece i u kasnijoj dobi kod adolescenata. Glavne karakteristike ODD-a uključuju prkos i neposlušnost - dijete često prkosi autoritetima, odbija ispunjavati zahtjeve i pravila te namjerno izaziva sukobe, laka razdražljivost, namjerno uznemiravanje, zadirivanje drugih, okrivljavanje drugih za svoje greške ili probleme te osvetoljubivost. Dijete s ODD-om može imati nisku toleranciju na frustraciju i može reagirati neproporcionalno snažno na situacije koje doživljava kao nepravedne ili ograničavajuće. Ovi ispadi bijesa su često okidači za sukobe u obitelji, vrtiću, školi ili među vršnjacima. Iako su ispadi bijesa relativno česti kod sve djece u određenim fazama razvoja, kod djece s ODD-om oni su češći, intenzivniji i traju duže (Matejaš, 2015).

Poremećaj ponašanja se obično javlja u djetinjstvu ili adolescenciji. Djeca s poremećajem ponašanja pokazuju ponavljajuće i trajne obrasce antisocijalnog, agresivnog ili destruktivnog ponašanja koje krši društvene norme i prava drugih. Glavne karakteristike poremećaja ponašanja uključuju agresivno ponašanje - djeca s poremećajem ponašanja mogu pokazivati fizičku ili verbalnu agresiju prema drugim osobama ili životinjama (Matejaš, 2015). To može uključivati nasilje, borbe, prijetnje ili zastrašivanje, kršenje postavljenih prava što se može manifestirati kroz krađu, laganje, vandalizam, uništavanje tuđe imovine ili kršenje pravila u školi i vrtiću. Djeca pokazuju manjak empatije – ne razaznaju emocije drugih i ne daju važnost njihovim potrebama. Mogu djelovati hladno i ravnodušno u svojim postupcima (Oatley i Jenkins, 2003). Ispadi bijesa kod djece s poremećajem ponašanja često su intenzivniji i opasniji nego kod djece s blažim oblicima poremećaja ponašanja, poput poremećaja s prkošenjem i suprotstavljanjem (ODD). Ovi ispadi mogu uključivati ozbiljne fizičke sukobe, destruktivno ponašanje, verbalne prijetnje i nasilje (Salkičević i Tadinac, 2017). Kod djece s poremećajem ponašanja, ispadi bijesa često su povezani s nemogućnošću kontroliranja reakcija i intenzivnim osjećajem frustracije ili neprijateljstva. Takvi ispadi mogu biti odgovor na doživljene nepravde (ne poštivanje dogovora o izlasku nakon pospremanja igračaka), frustracije zbog nesposobnosti postizanja ciljeva (slabija motorička koordinacija) ili jednostavno kao reakcija na ograničenja i pravila koja im se nameću (Andabak, 2023).

Deficit pažnje / hiperaktivni poremećaj nosi popularniji naziv – ADHD prema engleskoj kratici *Attention deficit/ hyperactivity disorder*, a to je poremećaj koji se uglavnom dijagnosticira u djetinjstvu te prati pojedinca sve do odrasle dobi (Salkičević i Tadinac, 2017). Istraživanja su pokazala da ADHD može imati značajne dugoročne posljedice na osobu, uključujući poteškoće u akademskom uspjehu, problematične odnose s vršnjacima te povećan rizik od razvoja anksioznosti i depresije. Genetski faktori igraju ključnu ulogu u razvoju ovog

poremećaja, dok su neurološke studije otkrile abnormalnosti u strukturi i funkciji određenih dijelova mozga. Neuropsihološka istraživanja dodatno su potvrdila da osobe s ADHD-om često imaju smanjene sposobnosti izvršne funkcije, uključujući probleme s pažnjom, organizacijom i kontrolom reakcija (Salkičević i Tadinac, 2017). Autori Novković i Kocija-Hecigonja (2002) kao moguće uzroke ADHD-a navode genetske i psihosocijalne čimbenike te biokemijske i neuroanatomske promjene.

Poremećaj se dijeli na tri tipa (Salkičević i Tadinac, 2017):

- dominantno nepažljivi tip
- dominantno hiperaktivno-impulzivni tip
- kombinirani tip

Dominantno nepažljiv tip ima šest ili više obilježja nepažnje, a manje od šest obilježja hiperaktivnosti, dok dominantno hiperaktivno-impulzivni tip ima obrnutu zastupljenost obilježja (Salkičević i Tadinac, 2017). Kombinirani tip ima šest ili više simptoma nepažnje i hiperaktivnosti/impulzivnosti (Salkičević i Tadinac, 2017).

ADHD karakteriziraju hiperaktivnost, impulzivnost i nepažnja te njihove reakcije često prate ispadi bijesa ako u trenutku ne mogu ostvariti namjeravanu aktivnost (Novković i Kocija-Hecigonja, 2022). U tim situacijama autori ukazuju na nefunkcionalnost kažnjavanja, oduzimanja određenih stvari, vikanja i sličnih postupaka jer, kod nepažnje koja je dio ADHD-a, neće doći do promjena.

Neki od simptoma nepažnje koje navode Salkičević i Tadinac (2017) su prije svega nemogućnost zadržavanja pažnje u aktivnostima, neslušanje u komunikaciji, gubljenje stvari, distraktibilnost, zaboravljivost i neposvećivanje pažnje detaljima. Osnovna obilježja hiperaktivnosti koje autori ističu vrpoljenje, meškoljenje, lupkanje nogama ili rukama, trčanje, penjanje, nepracticiranje tih igara, nestrpljivost i impulzivnost.

Salkičević i Tadinac (2017) ističu kako za dijagnosticiranje poremećaja nije dovoljno popratiti jednu burnu reakciju, već se simptomi prate određeno vrijeme (barem šest mjeseci) i nakon toga se ustvrđuje ima li dijete ADHD ili je to samo usvojen način funkcioniranja ili problem u ponašanju. Također, na problem se može naići i kada dijete pokazuje simptome poremećaja, a u stvarnosti samo ima težak temperament (Mackonochie, 2006). U toj situaciji liječnici u obzir uzimaju širu sliku i promatraju dijete i njegovo okruženje (Mackonochie, 2006). Nadalje, autorica navodi kako je dokazano da se mozak djece s poremećajem pozornosti

znatno razlikuje od mozga druge djece urednog razvoja te kako postoji mogućnost da se poremećaj preraste, ali ipak velik broj djece „ponese“ poremećaj sa sobom u odraslu dob.

3. ULOGE ODGAJATELJA I RODITELJA U PREVENCIJI ISPADA BIJESA

Haug-Schnabel (1997) smatra važnim istaknuti da se djetetu treba pokazati rješenje u situaciji ispada bijesa. To je trenutak u kojem dijete reagira u afektu i svoje ponašanje smatra najidealnijim da ostvari cilj, a tada je zadatak odrasle osobe usmjeriti situaciju. Macknochie (2006) objašnjava da je uloga odrasle osobe da preuzme kontrolu nad situacijom sve dok ne procjeni da je dijete sposobno povratiti kontrolu nad svojim osjećajima i postupcima. Osim direktne asistencije, odgajatelj može svojim reakcijama u svakodnevnim situacijama davati djetetu primjere kako se postaviti u određenoj situaciji (Haug-Schnabel, 1997). Autor Jovančević (2004) u svom djelu „Godine prve, zašto su važne“ stavlja fokus na ranu intervenciju kada su u pitanju ispadi bijesa. Smatra da je važno razumjeti što se događa i kako pomoći djetetu. Matejaš (2019) kao moguću intervenciju u prevenciji ispada bijesa navodi neke aktivnosti koje se mogu primjenjivati u svakodnevnom radu. Jedna od aktivnosti koja ima pozitivan učinak na emocionalni razvoj djece je igra s „Kockom emocija“. Dijete baca kocku na čijim stranama su zalijepljene fotografije emocionalnih stanja te navodi situaciju iz života koja ga asocira na dobivenu emocijom. Osim što razgovara o emocijama, dijete se kroz ovu igru uči strpljenju, čekanju na red te poštivanju pravila. Kroz igru „Što? Zašto? Kako?“ dijete spoznaje svoju okolinu i stvara bolju sliku o sebi, ako odgajatelj na pravi način vrednuje djetetove mogućnosti i vještine. Igra se igra na način da odgajatelj i dijete u interakciji osvještavaju odgovore na pitanja poput „Što napravim kada mi seka uzme igračku?“, „Kako se osjećam?“, „Zašto mislim da...?“. Još neke od aktivnosti koje je moguće provesti u skupini su one aktivnosti koje potiču djetetovu samostalnost, suradnju, empatiju i svijest o stvarima i ljudima oko sebe. To su aktivnosti poput zajedničkog pospremanja sobe, dijeljenja instrumenta prilikom glazbene aktivnosti, pomaganje predškolaca mlađoj djeci i slično. Isto tako, kompromisom rješavati zahtjeve djeteta i dati mu do znanja da je ponekad u redu popustiti prijatelju iz skupine. U tim se situacija dijete osim uvažavanja tuđih mišljenja i želja, uči i strpljenju (Haug-Schnabel, 1997). Autorica Šeravić Lovrak (2020) ističe da je jedna od glavnih aktivnosti u predškolskoj ustanovi – čitanje slikovnica. Djeca se kroz slikovnice poistovjećuju s likovima i lakše im je proživjeti situaciju u kojoj se nalaze i o njoj razgovarati te imaju osjećaj da ne prolaze sami kroz to što ih muči. Osim slikovnice, Andabak (2023) ističe i efikasnost upotrebe lutke. Ona, kao i slikovnice, omogućuje djeci da potaknu svoju kreativnost i

posljedično izraze svoje osjećaje i misli. Još neki od materijala koji se mogu ponuditi djeci su novine i stari papiri koji će im pomoći da izraze svoju ljutnju trganjem ili gužvanjem. Glina je odlično ekspresivno sredstvo koje, kao i novine, može poslužiti za ispoljavane frustracije. Uz to dvoje se djetetu može ponuditi i jastuk kojega može udarati ili u njega vikati. Milanović i sur. (2014; prema Andabak, 2023) predlažu i korištenje vode za opuštanje i trošenje energije. Aktivnosti s vodom se mogu provoditi kroz većinu centara u vrtiću: likovni centar – akvarel, istraživački centar – eksperimenti, projektne aktivnosti s vodom, glazbeni centar – vodeni ksilofon, sportski centar – vodeni baloni, stolno-manipulativni centar – društvene igre s vodom, centar domaćinstva – životno-praktične aktivnosti s vodom (Programsko usmjerenje, 2019).

Jedna od karakteristika svake vrtićke skupine jest ritam koji zadovoljava dječju potrebu za strukturom (Macknochie, 2006). Autorica naglašava da ta struktura mora odgovarati dječjim potrebama i biti u svrhu ostvarivanja dobrobiti. Shodno tomu, Andabak (2023), kroz ulogu odgajatelja, ističe nekoliko mogućih aktivnosti kroz dan koje pridonose prevenciji ispada poput organizacije dana tako da djeca dio vremena provedu na otvorenom, da im dan ima ritam te da bude obilježen ritualima (jutarnje pozdravljanje u krugu, predah nakon određene aktivnosti prije jela). Matejaš (2019), za bolje funkcioniranje skupine, navodi dogovorena pravila koja će biti donesena od strane odgajatelja u komunikaciji s djecom te će biti nacrtana i zalijepljena na vidljivo mjesto. Moraju znati koja se ponašanja od njih očekuju i dozvoljavaju im se (Macknochie, 2006). Macknochie (2006) dalje navodi da su negodovanja često samo iskušavanje postavljenih granica stoga je dosljednost važna kako bi dijete reagiralo na istu i usvojilo dogovorena pravila. Sklizak teren u dosljednosti postavljenih granica predstavlja umor od ponavljanja istih postupaka ili riječi, pa se tada djetetu dopusti da radi što želi samo kako ne bi došlo od očekivanog ponašanja, odnosno ispada bijesa. Macknochie (2006) također, ističe nužnost intervencije odrasle osobe kada procjeni da će situacija eskalirati (npr. samoozljeđivanje) uz naglašavanje razloga uplitanja. U tom trenutku je važno djetetu odvratiti pozornost zabavljajući ga nečim drugim. Ako ima ispad isključivo iz dosade, dodatna aktivnost će ga zabaviti i umiriti, ali to neće uvijek biti slučaj pa bi se moglo i naljutiti što mu se pokušava skrenuti pažnja s onoga što ga muči. Odvratiti mu pozornost se može dozivanjem imena ili nekom riječju koja je u području njegova interesa („Joj, vidi kako velik avion leti nebom!). Također, prije samoga ispada se dijete može uključiti u neku aktivnost koja će ga smiriti i odvratiti misli (crtanje). Autorica Macknochie (2006) kao moguće strategije navodi i humor, igre, uzimanje predaha, grljenje i zadržavanje daha. Humor kod male djece je jako jednostavan. Oni vole smiješna lica, nespretne pokrete i smiješne glasove. Te akcije su neke od

rješenja koja se mogu primijeniti kada se dijete naljuti (imitirati nekakav zvuk životinje i to popratiti odgovarajućom prenaplašenom facijalnom ekspresijom). Humor od strane odrasle osobe nikako ne smije uključivati ruganje i ismijavanje djeteta i njegova problema. Važno je poštovati djetetove brige i pokazati razumijevanje. Tehnika koja djetetu daje osjećaj sigurnosti i sigurno mjesto jest grljenje ili držanje. No, ova tehnika djeluje samo kod djece koja podnose biti grljena jer neka djeca tijekom odrastanja ne vole da ih se drži ili dotiče. Veliku ulogu u ovoj situaciji ima staloznost odgajatelja ili roditelja i sposobnost regulacije vlastitih emocija jer postoji mogućnost da dijete nenamjerno ozlijedi osobu koja ga drži i pokušava pomoći. Silverton (2022) u tim situacijama fizičkog ozljeđivanja od strane djeteta, posebno ukazuje na to da reakcija odrasle osobe ne smije biti jednaka. Odnosno, da odgajatelj ili roditelj ne smiju izgubiti kontrolu i udariti dijete. Na taj način dijete dobiva sliku o svijetu kao prijetećem mjestu i šalje mu se poruka da je takav oblik ponašanja prihvatljiv. Stoga, umjesto tog tradicionalnog načina kažnjavanja, nudi alternativu uzimanjem predaha.

Iza ispada bijesa ne stoji sama situacija u kojoj se dijete nalazi, već nešto puno veće što kreće već iz obitelji, pa čak uzrok može biti obilježen i prenatalnim čimbenicima (Salkičević i Tadinac, 2017). Agresivne reakcije djece mogu biti odraz toga što roditeljima zadovoljavanje dječjih potreba nije prioritet (Haug-Schnabel, 1997). S obzirom na to da je modeliranje jedna od temeljnih metoda učenja djece, agresivna ponašanja djeteta vidi kod drugih, najčešće roditelja i vršnjaka, pa ih i samo projicira (Haug-Schnabel, 1997). U situacijama ispada se stavlja naglasak na roditelje, odgajatelje i njihovu sposobnost kontrole vlastitih reakcija te kasnije i na rad s djetetom kako bi se znalo nositi s neugodnim emocijama (Macknochie, 2006). U današnje vrijeme naučenoj agresivnosti ponajviše doprinose mediji i različiti sadržaji koji se djeci nude na online platformama, a roditelji dopuštaju da ih svakodnevno gledaju (Anderson i sur., 2003, Johnson i sur., 2002; prema Matejaš, 2015). Dječji crtici su ispunjeni nasilnim radnjama, a kako Goldstein (2001; prema Matejaš, 2015) primjećuje, te radnje prate i pohvale poput „Dobar pogodak!“. Funk i sur. (2004; prema Matejaš, 2015) nastavno ističu da su djeca sklonija ponavljanju radnji za koje dobiju pohvalu, a posljedično te radnje mijenjaju njihove bihevioralne, kognitivne i afektivne procese. Kako bi odgojne metode bile što efikasnije potrebno je da odgajatelj i roditelji usklade svoja ponašanja te da se prakticiranje tih ponašanja zatraži i od prijatelja i bliskih članova obitelji koji su u neposrednom kontaktu s djetetom (Macknochie, 2006). U trenucima zajedničkog djelovanja odgajatelja i roditelja, Ljubetić (2014) potrebnim smatra istaknuti razliku između pojmova suradnje i partnerstva. Pojam suradnje kao temeljno obilježje nosi hijerarhiju odnosa. U tom odnosu odgojno – obrazovna

ustanova zauzima viši položaj, a roditelji su samo pasivni suradnici. U toj situaciji ispašta dijete jer se nalazi u sredini suprotstavljenih interesa. U drugu ruku, partnerstvo je odnos u kojemu i jedna i druga strana u središtu imaju dijete i ostvarivanje njegovih dobrobiti, pa i svoje djelovanje usmjeravaju u tom pravcu.

Mackonochie (2006) posebno apostrofira disciplinu kao odgojnu metodu i jednu od tehnika svladavanja ispada bijesa, a ukazuje i na krivo tumačenje discipline. Većini je prva pomisao na strogo kažnjavanje i postavljanje granica, ali disciplina dolazi od latinske riječi *disciple* što znači „onaj koji uči“ te bi se kao takva trebala i koristiti – za poučavanje, a ne kažnjavanje. Način pristupa u ranoj dobi će imati odraz i na to u kakvu će osobu dijete odrasti i na koji način će preuzimati odgovornost za svoje postupke. Odgojnim postupcima se treba dijete naučiti razlikovati pojmove dobra i zla kako bi ih kasnije znalo samo raspoznavati. Odabir metoda odgoja ovisi isključivo o roditeljima i njihovim stavovima i uvjerenjima. Neki roditelji će biti stroži, a neki popustljiviji te će se odlike primjenjivane metode odgoja moći prepoznati na djeci, odnosno njihovom ponašanju. Metode koje roditelji koriste i njihove karakteristike se mogu kategorizirati u nekoliko stilova roditeljstva.

Sva agresivna ponašanja i ispadi bijesa imaju svoj uzrok, ali i rješenje. Prije svega put ka rješenju je reći djetetu što se od njega očekuje, ako postupi suprotno, ukazati mu na pogrešku i ispraviti ju (ispričavanjem djetetu kojega je ugrizao, čišćenjem razbacane hrane i slično). Dijete može imati i ispad bijesa tijekom nekog velikog prijelaza u svom životu, poput odvikavanja od pelena ili spavanja u svojoj sobi. Tada autorica navodi da je strpljenje ključ. Dijete je potrebno razumjeti te mu nastojati olakšati taj prijelaz pružanjem podrške. Važno je sagledati cjelokupnu situaciju i pristupiti djetetu kao individui s rješenjem prilagođenim njegovim potrebama i njegovu karakteru kako bi bilo što djelotvornije. Način na koji će roditelj pristupiti situaciji nerijetko ovisi o njegovom karakteru, vlastitom iskustvu iz djetinjstva, obrazovanju i informiranosti te obiteljskoj dinamici (Mackonochie, 2006). Stoga, većina roditelja će u istoj situaciji reagirati na različit način, a njihova ponašanja sa sličnim ili istim značajkama se mogu svrstati u nekoliko stilova (Pintar, 2019).

3.1. Roditeljski stilovi

Roditeljski stilovi imaju značajan utjecaj na razvoj emocionalne regulacije kod djece, što može izravno utjecati na učestalost i intenzitet ispada bijesa u predškolskoj dobi. Ispadi bijesa u predškolskoj ustanovi često reflektiraju način na koji dijete kod kuće uči upravljati svojim emocijama, što naglašava važnost dosljednog i podržavajućeg roditeljstva u ranoj dobi. Roditeljski postupci se kategoriziraju u četiri skupine stilova, a to su autoritarni, autoritativni, permissivni i indiferentni stil. Stilovi roditeljstva imaju značajan utjecaj na djetetov emocionalni i socijalni razvoj, oblikujući njihovo ponašanje, samopouzdanje i sposobnost upravljanja emocijama (Pintar, 2019).

Većina roditelja ima cilj odgojiti emocionalno zdravo i socijalno prilagođeno dijete, no metode koje koriste u ostvarivanju tog cilja mogu se značajno razlikovati. Ove različite metode dovode do različitih stilova roditeljstva (Mackonochie, 2006). Ljubetić (2007) ističe da je, uz tjelesnu brigu i osiguravanje materijalnih uvjeta, roditeljima također važno usmjeravati djecu u izražavanju topline, postavljanju zahtjeva, uspostavljanju ravnoteže moći te razvoju komunikacijskih vještina i sposobnosti rješavanja sukoba na društveno prihvatljiv način. „Roditeljski se stil promatra kroz obilježja roditeljeve emocionalnosti usmjerene k djetetu i načina uspostavljanja odgojnoga nadzora.“ (Pintar, 2019: 62)

Brajša-Žganec (2003) dimenzije emocionalnosti stavlja na ljestvicu od topline do hladnoće te se prema tome mogu i okarakterizirati roditeljski stilovi. S obzirom na to, autoritarni roditeljski stil ima karakteristike emocionalne hladnoće i čvrste kontrole. Roditelji koji prakticiraju ovaj stil postavljaju visoka očekivanja od djeteta, strogo ga nadziru i ne pokazuju mnogo ljubavi i podrške. Ovi roditelji često primjenjuju stroge kazne kao način discipliniranja djeteta. Dijete, odrastajući u takvim uvjetima, najčešće razvije agresivna ponašanja ili pak ide u drugu krajnost, a to je potiskivanje emocija i povlačenje u sebe kako bi izbjegli buduće sukobe i kazne ili jer se jednostavno ne znaju nositi s emocijama koje osjećaju. Ovaj stil roditeljstva može dovesti do ozbiljnih poteškoća u emocionalnom razvoju djeteta, uključujući nisku razinu samopouzdanja i poteškoće u izgradnji zdravih socijalnih odnosa.

Autoritativni stil je potpuna suprotnost autoritarnom. On predstavlja uravnotežen pristup, gdje roditelji pokazuju emocionalnu toplinu, ali također postavljaju jasne granice i pravila. Ovaj stil kombinira čvrstu kontrolu s visokom razinom podrške i razumijevanja. Roditelji koji koriste ovaj pristup potiču otvorenu komunikaciju s djecom, pružaju

konstruktivne kritike umjesto kazni i dopuštaju djetetu određenu slobodu u donošenju odluka. Roditelj iskazuje osjećaje, izbjegava kazne te daje djetetu konstruktivne kritike (Brajša-Žganec 2003). Ljubetić (2007) kao posebnu odliku ovoga stila ističe roditeljsku sposobnost da prihvati svoje pogreške i ispriča se za učinjeno. To služi djetetu kao pozitivan model za njegovo učenje kako upravljati vlastitim emocijama. U obiteljima koje otvoreno razgovaraju o emocijama, djeca razvijaju bogat vokabular koji im pomaže prepoznati i izraziti svoje osjećaje (Silverton, 2022).

Indiferentni i permisivni roditeljski stilovi imaju zajedničku odrednicu, a to je slaba kontrola. Ono po čemu se razlikuju jest to što je kod permisivnog zastupljena emocionalna toplina, a kod indiferentnog – emocionalna hladnoća (Brajša-Žganec 2003). Jovančević (2004) nalaže da su djeca tada zbunjena i nesigurna, ne osjećaju se voljeno, ne znaju što smiju, a što ne te u kasnijoj dobi razvijaju delinkventska ponašanja. Glavne karakteristike se izmjenjuju u ova dva stila, a ono što je u većini stilova problem je to što nisu dovoljno izbalansirane čvrstoća i toplina pa je i njihova kvalitetna praksa često upitna. Roditelji koji se pridržavaju permisivnog stila rijetko postavljaju pravila ili očekivanja, a kada ih postave, nisu dosljedni u njihovom provođenju. Iako pružaju ljubav i podršku, često dopuštaju djetetu previše slobode, što može dovesti do toga da dijete ne razvije potrebne vještine samodiscipline i samokontrole. Djeca odrastajući u takvom okruženju mogu postati nesigurna i imati poteškoća u suočavanju s frustracijama, što može rezultirati povećanom sklonošću ispadima bijesa. Indiferentni roditeljski stil, s druge strane, kombinira emocionalnu hladnoću sa slabom kontrolom. Ovaj stil često rezultira time da se dijete osjeća zanemareno i nevoljeno. Roditelji koji prakticiraju indiferentni stil nisu uključeni u djetetov život, ne postavljaju očekivanja i ne pružaju emocionalnu podršku. Djeca koja odrastaju u ovakvom okruženju često razvijaju nisko samopouzdanje, osjećaj nesigurnosti i poteškoće u socijalnim interakcijama. U kasnijoj dobi, ova djeca mogu razviti problematična ili delinkventna ponašanja, jer nisu imala priliku naučiti kako se nositi s vlastitim emocijama i društvenim normama

ZAKLJUČAK

U ovom su radu prikazane situacije karakteristične za skoro svako dijete predškolske dobi, a to su ispadi bijesa. Nadalje, iz rada se može zaključiti da su broji oblici ispada koje djeca mogu imati, ali isto tako da postoje različite aktivnosti koje mogu prevenirati ispad ili nude pomoć u smirivanju djeteta.

Dječji ispadi bijesa u predškolskoj ustanovi predstavljaju uobičajen razvojni izazov s kojim se suočavaju i djeca i odgojitelji. Ključ za uspješno upravljanje ovim ispadima leži u razumijevanju i pravilnom reagiranju na dječje emocionalne potrebe. Odgojitelji trebaju razvijati vlastitu samokontrolu i samopouzdanje, kao i koristiti različite strategije za prepoznavanje i upravljanje emocijama, kako vlastitim, tako i dječjim. Kroz strukturirane aktivnosti, organizaciju dana koja uključuje fizičku aktivnost i rituale, te kroz pravovremenu i empatičnu komunikaciju, moguće je stvoriti okruženje koje podržava emocionalni razvoj djece. Također, uključivanjem djece u postavljanje pravila i korištenjem različitih materijala za izražavanje emocija, djeca uče kako prepoznati, verbalizirati i kontrolirati svoje osjećaje. Ovakav pristup ne samo da pomaže u smanjenju učestalosti ispada bijesa, već i doprinosi ukupnom razvoju socijalnih i emocionalnih vještina djece, pripremajući ih za buduće izazove. Kroz razvoj emocionalne inteligencije, djeca uče prepoznati, razumjeti i izražavati svoje osjećaje na prikladan način. To im pomaže da se nose s frustracijom i stresom, što može smanjiti učestalost i intenzitet ispada bijesa. Osim toga, djeca koja su emocionalno svjesna bolje komuniciraju svoje potrebe i osjećaje. Nedovoljna emocionalna zrelost se manifestira kroz probleme u ponašanju.

Kroz adekvatnu podršku, djeca uče kako se nositi s frustracijama, surađivati s vršnjacima i izražavati svoje potrebe na prihvatljiv način. Ta podrška od strane odgajatelja u predškolskoj ustanovi i roditelja kod kuće, treba biti usklađena kako bi bila učinkovita. Stoga se stavlja naglasak i na partnerstvo tih dviju strana.

LITERATURA

1. Andabaka, I. (2023). *Agresivnost kod djece* (Diplomski rad). Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
2. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj – emocionalni i socijalni razvoj*. Naklada Slap.
3. Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap.
4. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Naklada Slap.
5. Haug-Schnabel, G. (1997). *Agresivnost u dječjem vrtiću: razumijevanje i svladavanje problema*. Educa.
6. Hecigonja Novković, V., & Kocijan-Hercigonja, D. (2022). *ADHD: od predrasuda od činjenica*. Egmont.
7. Jovančević, M. (2004). *Godine prve: zašto su važne?*. Sysprint.
8. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. "Mali profesor".
9. Ljubetić, M. (2014). *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Element.
10. Mackonochie, A. (2006). *Dječji ispadi bijesa i ružno ponašanje*. Mozaik knjiga.
11. Macuka, I. (2012). Osobne i obiteljske odrednice emocionalne regulacije mlađih adolescenata. *Psihologijske teme*, 21(1), 61-82.
12. Matejaš, S. (2015). *Agresivnost kod djece predškolske dobi* (Doctoral dissertation, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet).
13. Mikuljan, M. (2015). *Agresivnost u predškolskoj dobi* (Master's thesis). Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
14. Milanović, M., Gabelica Šupljika, M., Starc, B., Jukić Lušić, I., Pleša, A., Rajković, L., Šaravanja, A., Šarić, Lj., Modrić, N., Dragojević, Z., Profaca, B., & Žižak, A. (2014). *Pomozimo im rasti*. Golden marketing – Tehnička knjiga.
15. Mišćenić, G., Smojver-Ažić, S., & Živčić-Bećirević, I. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. *Psihologijske teme*, 12(1), 63–76.
16. Oatley, K., & Jenkins, J. (2003). *Razumijevanje emocija*. Naklada Slap.
17. Pintar, Ž. (2019). Behavioral disorders in children - Forms and role of prevention. *Acta Iadertina*, 16(1), 0-0.
18. Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece. (2019). [PDF dokument].

19. Salkičević, S., & Tadinac, M. (2017). *Neuropsihološki aspekti istraživanja ADHD-a kod djece*. Naklada Slap.
20. Shapiro, L. (1997). *Kako razviti emocionalnu inteligenciju djeteta*. Mozaik knjiga.
21. Silverton, K. (2022). *Ne postoji neposlušno dijete*. Egmont d.o.o.
22. Sindik, Z., & Sindik, J. (2013). Taksonomizacija nepoželjnih oblika ponašanja i socijalnih vještina kod predškolske djece. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 4(2), 123-127.
23. Starc, B., Čudina-Obradović, M., & Pleša, A. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Golden marketing – Tehnička knjiga.
24. Šeravić Lovrak, K. (2020). Primjena slikovnice u provedbi projekata u dječjem vrtiću. *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, 4(4), 147-154.
25. Takšić, V., Mohorić, T., & Munjas, R. (2006). Emocionalna inteligencija: Teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja. Časopis za opća društvena pitanja*, 15(4-5), 729-752. <https://doi.org/10.5559/di.15.4-5.01>
26. Vasta, R., Haith, M., Miller, S., & Arambašić, L. (2005). *Dječja psihologija*. Naklada Slap.

SAŽETAK

Ovaj završni rad istražuje uzroke i učestalost pojave ispada bijesa u djece rane i predškolske dobi. Ispadi bijesa otkrivaju emocionalno stanje djece i ukazuju na neke veće probleme od samoga delikventnog ponašanja poput nošenja s promjenama, svladavanja novih radnji ili učenja novih motoričkih ili socijalnih vještina. U svladavanju svih prepreka ranoga djetinjstva, veliku ulogu zauzimaju odrasle osobe, a u ovom radu se posebno obrađuju uloge odgajatelja i roditelja. Njihova je uloga, osim prepoznavanja i zadovoljavanja potreba djeteta, shvaćanje pozadine ispada i pronalaženje rješenja koja će dijete usmjeriti na pravi put. Deskriptivnom metodom će se opisati i neki od najčešćih oblika ispada kod djece. Emocionalno stanje, reakcije na emocije i situacije, temperament, agresivnost i poremećaju u ponašanju su neke od glavnih poveznica s ispadima bijesa. Cilj je rada istražiti međusobnu povezanost navedenih odrednica te na kraju ukazati na postojeće strategije nošenja s ispadima bijesa.

Ključne riječi: [ispadi bijesa, emocije, agresivnost, odgajatelji, strategije]

SUMMARY

This thesis explores the causes and frequency of tantrums in early and preschool-aged children. Tantrums reveal the emotional state of children and indicate larger issues beyond delinquent behavior, such as coping with changes, mastering new tasks, or learning new motor and social skills. In overcoming all the challenges of early childhood, adults play a significant role, with this paper particularly addressing the roles of preschool educators and parents. Their role, besides recognizing and meeting the child's needs, involves understanding the background of tantrums and finding solutions to guide the child in the right direction. The descriptive method will be used to describe some of the most common forms of tantrums in children. Emotional state, reactions to emotions and situations, temperament, aggressiveness, and behavioral disorders are some of the main connections to tantrums. The aim of this paper is to investigate the interrelationship of these determinants and ultimately highlight existing strategies for managing tantrums.

Keywords: [tantrums, emotions, aggressiveness, educators, strategies]

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Nina Guteša, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17. rujna 2024.

Potpis:

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte
odgovarajuće)

Student/ica: Nina Guteša

Naslov rada: Dječji ispadi bijesa u predškolskoj ustanovi

Znanstveno područje i polje: Humanističke znanosti

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

doc.dr.sc.Katija Kalebić Jakupčević

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

dr. sc. Bruno Barać

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

doc. dr. sc. Toni Maglica, doc. dr. sc. Katija Kalebić Jakupčević

nasl. asist. Ante Grčić, dr. sc. Bruno Barać

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 17. rujna 2024.

Potpis studenta/studentice:

A handwritten signature in black ink, appearing to read "M. G. Čučić". The signature is written in a cursive style with a large initial 'M' and a distinct 'Č'.

Napomena: U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu